

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis omnia mortalia convenient in aversione, tamen differunt in causa, et modo aversionis, et quantitate elongationis a Deo: et hoc est secundum diversitatem conversionis.

AD TERTIUM dicendum, quod baptismus agit in virtute meriti Christi, qui habuit infinitam virtutem ad delendum omnia peccata, et propterea unus sufficit contra omnia peccata: sed in contritione cum merito Christi requiritur actus noster, et ideo oportet, quod singulis peccatis respondeat singillatim, cum non habeat infinitam virtutem ad contritionem. Vel dicendum, quod baptismus est spiritualis generatio; sed poenitentia quantum ad contritionem, et alias sui partes est spiritualis quaedam sanatio per modum cujusdam alterationis. Patet autem in generatione corporali alicujus, quae est cum corruptione, quod una generatione remouentur omnia accidentia contraria rei generatae, quae erant accidentia rei corruptae: sed in alteratione remouetur tantum unum accidens accidenti contrarium, ad quod terminatur alteratio. Et similiter unus baptismus simul delet omnia peccata, novam vitam inducendo: sed poenitentia non delet omnia peccata, nisi ad singula feratur; et ideo oportet de singulis conteri, et confiteri.

QUAESTIO III.

DE QUANTITATE CONTRITIONIS, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de quantitate contritionis.

Circa quod quaeruntur tria.

Primo. Utrum contritio sit major dolor, qui esse possit in natura.

Secundo. Utrum possit esse nimis magnus contritionis dolor.

Tertio. Utrum debeat esse major dolor de uno peccato, quam de alio.

ARTICULUS I.

10

UTRUM CONTRITIO SIT MAJOR DOLOR, QUI ESSE POSSIT IN NATURA.

(S. Thom. ubi supr. art. 3. q. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod contritio non sit major dolor, qui esse possit in natura: dolor enim est sensus laesionis; sed aliquae laesiones magis sentiuntur, quam laesio peccati, sicut laesio vulneris; ergo non est maximus dolor contritio.

2. PRAETEREA. Ex effectu sumimus iudicium de causa: sed effectus doloris sunt lacrymae; cum ergo aliquando contritus non emittat lacrymas corporales de peccatis, quas tamen emittit de morte amici, vel de percussione, vel aliquo hujusmodi, videtur quod contritio non sit dolor maximus.

3. PRAETEREA. Quanto aliquid plus habet de admixtione contrarii, tanto est minus intensum: sed contritionis dolor habet multum de gaudio admixtum,

quia contritus gaudet de liberatione, de spe veniae, et de multis hujusmodi; ergo dolor ejus est minimus.

4. PRAETEREA. Dolor contritionis displicentia est quaedam: sed multa sunt, quae magis displicent contrito, quam peccata sua praeterita; non enim vellet poenam inferni sustinere potius quam peccare; nec iterum sustinuisse omnes poenas temporales, aut etiam sustinere; alias pauci invenirentur contriti; ergo dolor contritionis non est maximus.

SED CONTRA. Secundum August. (*lib. 14. de Civ. Dei, cap. 7. et 9.*) «omnis dolor in amore fundatur»: sed amor charitatis, in quo fundatur dolor contritionis, est maximus; ergo et dolor contritionis est maximus.

Praeterea. Dolor est de malo; ergo de magis malo debet esse major dolor: sed culpa est magis malum, quam poena; ergo dolor de culpa, qui est contritio, excedit omnem alium dolorem.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut supra dictum est (*q. 1. art. 2. ad 1.*), in contritione est duplex dolor: unus est in ipsa voluntate, qui est essentialiter ipsa contritio, quae nihil aliud est, quam displicentia praeteriti peccati. Et talis dolor in contritione excedit omnes alios dolores, quia quantum aliquid placet, tantum contrarium ejus displicet: finis autem ultimus super omnia placet, cum omnia propter ipsum desiderentur; et ideo peccatum, quod a fine ultimo avertit, super omnia displicere debet. Alius dolor est in parte sensitiva, qui causatur ex primo dolore, vel ex necessitate naturae, secundum quod vires inferiores sequuntur motum superiorum, vel ex electione, secundum quod homo poenitens in seipso hunc dolorem excitat, ut de peccato doleat: et neutro modo oportet, quod sit maximus dolor, quia vires inferiores moventur vehementius ab objectis propriis, quam ex redundantia superiorum virium; et ideo quanto operatio superiorum virium est propinquior objectis inferiorum, tanto magis sequuntur eorum motum. Et ideo major dolor est in sensitiva parte ex laesione sensibili, quam sit ille qui in ipsam redundat ex ratione: similiter major, qui redundat ex ratione de corporalibus deliberante, quam qui redundat ex ratione considerante spiritualia. Unde dolor in sensitiva parte ex displicentia rationis proveniens de peccato non est major dolor aliis doloribus, qui in ipsa sunt: et similiter nec dolor, qui est voluntarie assumptus; tum quia non obedit affectus inferior superiori ad nutum, ut tanta, et talis passio sequatur in inferiori appetitu, qualem ordinat superior; tum etiam quia passiones a ratione sumuntur in actibus virtutum secundum mensuram quandam, quam quandoque dolor, qui est sine virtute, non servat, sed excedit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut dolor sensibilis est de sensu laesionis, ita dolor interior est de cognitione alicujus nocivi. Et ideo quamvis laesio peccati secundum exteriorem sensum non percipiatur, tamen percipitur esse maxima secundum sensum interiorem rationis.

AD SECUNDUM dicendum, quod corporales immutationes immediate consequuntur ad passiones sensitivae partis et eis mediantibus ad affectiones appetitivae superioris. Et inde est, quod ex dolore sensibili, vel etiam sensibili nocivo citius defluunt lacrymae corporales, quam de dolore spirituali contritionis.

AD TERTIUM dicendum, quod gaudium illud, quod poenitens de dolore habet, non minuit displicentiam, quia ei non contrariatur, sed auget; secundum quod omnis operatio augetur per propriam delectationem, ut dicitur in 10. Ethic. (*cap. 5.*); sicut qui delectatur in addiscendo aliquam scientiam, melius addiscit, et similiter qui gaudet de displicentia, vehementiorem dis-

de peccatis gratia informatum, sed non meritorium, quia non sunt in statu merendi: in hac autem vita omnia tria praedicta inveniri possunt.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod charitas non causat istum dolorem, nisi in illis qui doloris capaces sunt; sed plenitudo gaudii in beatis omnem capacitatem doloris excludit, et ideo quamvis charitatem habeant, tamen contritione carent.

AD SECUNDUM dicendum, quod animae in purgatorio dolent de peccatis: sed ille dolor non est contritio, quia deest ei contritionis efficacia.

AD TERTIUM dicendum, quod poena illa, quam animae in purgatorio sustinent, non potest proprie dici satisfactio, quia satisfactio opus meritorium requirit; sed largo modo dicitur satisfactio poenae debitae solutio.

QUAESTIO V.

DE EFFECTU CONTRITIONIS, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de effectu contritionis.

Circa quod tria quaeruntur.

Primo. Utrum peccati remissio sit contritionis effectus.

Secundo. Utrum contritio possit totaliter tollere reatum poenae.

Tertio. Utrum parva contritio sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum.

ARTICULUS I.

16

UTRUM REMISSIO PECCATI SIT CONTRITIONIS EFFECTUS.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod peccati remissio non sit contritionis effectus; solus enim Deus peccata remittit: sed contritionis nos sumus aliquid causa, quia actus noster est; ergo contritio non est causa remissionis culpa.

2. PRAETEREA. Contritio est actus virtutis: sed virtus sequitur peccati remissionem; quia virtus, et culpa non sunt simul in anima; ergo contritio non est causa remissionis culpa.

3. PRAETEREA. Nihil impedit a perceptione Eucharistiae, nisi culpa: sed contritus ante confessionem non debet accedere ad Eucharistiam; ergo nondum est consequutus remissionem culpa.

SED CONTRA est, quod dicitur in Gloss. super illud Psal. 50.: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*, etc.: « Contritio cordis est sacrificium, in quo peccata solvuntur ».

Praeterea. Virtus, et vitium eisdem causis corrumpuntur, et generantur, ut dicitur in 2. Ethic. (cap. 1.): sed per inordinatum amorem cordis peccatum committitur; ergo per dolorem ex amore charitatis ordinato causatum solvitur: et sic peccatum contritio delet.

RESPONDEO dicendum, quod contritio potest *dupliciter* considerari, *vel* in quantum est pars sacramenti, *vel* in quantum est actus virtutis; et utroque modo est causa remissionis peccati: sed diversimode; quia in quantum est pars sacramenti, primo operatur ad remissionem peccati instrumentaliter, sicut et de aliis sacramentis in 4. Distinct. 1. (q. 1. art. 4.) patet: in quantum autem est actus virtutis, sic est quasi causa materialis remissionis peccati, eo quod dispositio est quasi necessitas ad justificationem; dispositio autem reducitur ad causam materialem, si accipiatur dispositio, quae disponit materiam ad recipiendum: secus autem est de dispositione agentis ad agendum, quia illa reducitur ad genus causae efficientis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod solus Deus est causa efficiens principalis remissionis peccati: sed causa dispositiva potest etiam esse ex nobis; et similiter etiam causa sacramentalis, quia formae sacramentorum verba sunt a nobis prolata, quae habent virtutem instrumentalem gratiam inducendi, quae peccata remittuntur.

AD SECUNDUM dicendum, quod peccati remissio *uno modo* praecedit virtutem, et gratiae infusionem, et *alio modo* sequitur: et secundum hoc quod sequitur, actus a virtute elicitus potest esse causa aliqua remissionis peccati.

AD TERTIUM dicendum, quod dispensatio Eucharistiae pertinet ad ministros Ecclesiae, et ideo ante remissionem peccati per ministros Ecclesiae non debet aliquis ad Eucharistiam accedere, quamvis sit sibi culpa quoad Deum remissa.

ARTICULUS II.

17

UTRUM CONTRITIO POSSIT TOTALITER TOLLERE REATUM POENAE.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod contritio non possit totaliter tollere reatum poenae, quia satisfactio, et confessio ordinantur ad liberationem a reatu poenae: sed nullus ita perfecte conteritur, quin oporteat eum confiteri, et satisfacere; ergo contritio nunquam est tanta, quod deleat reatum totum.

2. PRAETEREA. In poenitentia debet esse quaedam recompensatio poenae ad culpam: sed aliqua culpa per membra corporis exercetur; ergo cum oporteat ad debitam poenae recompensationem, ut *per quae peccat quis, per haec et torquetur* (Sap. 16.), videtur quod nunquam possit poena talis peccati per contritionem absolvi.

3. PRAETEREA. Dolor contritionis est finitus: sed pro aliquo peccato, scilicet mortali, debetur poena infinita; ergo nullo modo potest esse tanta contritio, quod totam poenam deleat.

SED CONTRA est, quod Deus plus affectum cordis acceptat, quam exteriorem actum: sed per exteriores actus absolvitur homo a poena, et culpa; ergo et similiter per cordis affectum, qui est contritio.

Praeterea. Exemplum huius de latrone habetur, cui dictum est (Luc. 23.): *Hodie mecum eris in Paradiso*, propter unicum poenitentiae actum: utrum autem totus reatus per contritionem semper tollatur, supra Dist. 14. (lib. 4. q. 2. art. 1. q. 2. et part. 3. q. 86. art. 4.) quaesitum est, ubi hoc ipsum de poenitentia quaerebatur.

RESPONDEO dicendum, quod intensio contritionis potest attendi *dupliciter*: *uno modo* ex parte charitatis, quae displicentiam causat; et sic contingit tantum

intendi charitatem in actu, quod contritio inde sequens merebitur non solum culpae amotionem, sed etiam absolutionem ab omni poena: *alio modo* ex parte doloris sensibilis, quem voluntas in contritione excitat: et quia illa etiam poena quaedam est, tantum potest intendi, quod sufficiet ad deletionem culpae, et poenae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod aliquis non potest esse certus, quod contritio sua sit sufficiens ad deletionem poenae, et culpae; et ideo tenetur confiteri, et satisfacere, maxime cum contritio vera non fuerit, nisi propositum confitendi habuisset annexum; quod debet ad effectum reduci etiam propter praeceptum, quod est de confessione datum.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut gaudium interius redundat etiam ad exteriores corporis partes, ita etiam dolor interior ad exteriora membra derivatur; unde dicitur Proverb. 17.: *Spiritus tristis exsiccat ossa.*

AD TERTIUM dicendum, quod dolor contritionis, quamvis sit finitus quantum ad intensionem, sicut etiam et poena peccato mortali debita finita est; habet tamen infinitam virtutem ex charitate, qua informatur, et secundum hoc potest valere ad deletionem culpae, et poenae.

ARTICULUS III.

18

UTRUM PARVA CONTRITIO SUFFICIAT AD DELETIONEM
MAGNORUM PECCATORUM.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod contritio parva non sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum, quia contritio est medicina peccati: sed corporalis medicina, quae sanat corporalem morbum minorem, non sufficit ad sanandum majorem; ergo minima contritio non sufficit ad delendum maxima peccata.

2. PRAETEREA. Supra dictum est (*q. 3. art. 3.*), quod oportet de majoribus peccatis magis conteri: sed contritio non delet peccatum, nisi sit secundum quod oportet; ergo minima contritio non delet omnia peccata.

SED CONTRA. Quaelibet gratia gratum faciens delet omnem culpam mortalem, quia simul stare cum ea non potest: sed quaelibet contritio est gratia gratum faciente informata; ergo quantumcumque sit parva, delet omnem culpam.

RESPONDEO dicendum, quod contritio, ut saepe dictum est (*q. 1. art. 2. ad 1. et q. 3. et 4. art. 1.*), habet *duplicem* dolorem: *unum* rationis, qui est displicentia peccati commissi: et hic potest esse parvus, adeo quod non sufficiet ad rationem contritionis; ut si minus displiceret ei peccatum, quam debeat displicere separatio a fine; sicut etiam amor potest esse ita remissus, quod non sufficit ad rationem charitatis: *aliu*m dolorem habet in sensu: et parvitas hujus non impedit rationem contritionis, quia non se habet essentialiter ad contritionem, sed quasi ex accidente ei adjungitur; et iterum non est in potentia nostra. Sic ergo dicendum, quod quantumcumque parvus sit dolor, dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod medicinae spirituales habent efficaciam infinitam ex virtute infinita, quae in eis operatur; et ideo illa medicina, quae sufficit ad curationem peccati parvi, sufficit etiam ad curationem magni; sicut patet de baptismo, quo et magna, et parva solvuntur: et simile est de contritione, dummodo ad rationem contritionis pertingat.

AD SECUNDUM dicendum, quod hoc sequitur ex necessitate, quod unus homo plus doleat de majori peccato, quam de minori, secundum quod magis repugnat amori, qui dolorem causat: sed si unus alius haberet tantum de dolore pro majori, quantum ipse habet pro minori, sufficeret ad remissionem culpae.

QUAESTIO VI.

DE CONFESSIONE, QUOAD EJUS NECESSITATEM,
IN SEX ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de confessione, de qua *sex* sunt consideranda: *primo* de confessionis necessitate; *secundo* de ejus quidditate; *tertio* de ipsius ministro; *quarto* de qualitate ejus; *quinto* de ejus effectu; *sexto* de ejus sigillo.

Circa primum quaeruntur sex.

Primo. Utrum confessio sit necessaria ad salutem.

Secundo. Utrum confessio sit de jure naturali.

Tertio. Utrum omnes ad confessionem teneantur.

Quarto. Utrum licite aliquis possit confiteri peccatum, quod non habet.

Quinto. Utrum statim quis confiteri teneatur.

Sexto. Utrum possit cum aliquo dispensari, ne homini confiteatur.

ARTICULUS I.

19

UTRUM CONFESSIO SIT NECESSARIA AD SALUTEM.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod confessio non sit necessaria ad salutem; sacramentum enim poenitentiae propter remissionem culpae ordinatum est: sed culpa per gratiae infusionem sufficienter remittitur; ergo ad poenitentiam de peccato agendam non est necessaria confessio.

2. PRAETEREA. Peccatum quod ex alio contractum est, ex alio debet habere medicinam; ergo peccatum actuale, quod ex proprio motu quilibet commisit, oportet ex seipso tantum habere medicinam: sed contra tale peccatum ordinatur poenitentia; ergo confessio non est de necessitate poenitentiae.

3. PRAETEREA. Aliquibus est peccatum remissum sine hoc quod confessi legantur; sicut patet de Petro, et Magdalena, et de Paulo: sed non est minoris efficaciae gratia remittens peccatum nunc, quam tunc fuerit; ergo nec nunc de necessitate salutis est, quod homo confiteatur.

4. PRAETEREA. Confessio ad hoc exigitur in judicio, ut secundum quantitatem culpae poena infligatur: sed homo potest poenam sibi ipsi infligere majorem, quam etiam ab alio sibi infligatur; ergo videtur, quod confessio non sit de necessitate salutis.

SED CONTRA. Boëtius in lib. 1. de Consol. (*prosa 4. in princ.*) dicit: « Si opem medicantis expectas, oportet quod morbum detegas »: sed de necessi-

placentiam habet: sed bene potest esse, quod illud gaudium temperet dolorem ex ratione in partem sensitivam resultantem.

AD QUARTUM dicendum, quod quantitas displicentiae de aliqua re debet esse secundum quantitatem malitiae ipsius. Malitia autem in culpa mortali mensuratur ex eo, in quem peccatur, in quantum est ei indigna: et ex eo qui peccat, in quantum est ei nociva. Et quia homo debet magis Deum, quam seipsum diligere, ideo plus debet odire culpam, in quantum est offensa Dei, quam in quantum est nociva sibi. Est autem nociva sibi principaliter, in quantum separat ipsum a Deo: et ex hac parte ipsa separatio a Deo, quae poena quaedam est, magis debet displicere, quam ipsa culpa, in quantum hoc nocumentum inducit; quia quod propter alterum oditur, minus oditur; sed minus, quam culpa, in quantum est offensa in Deum. Inter omnes autem poenas malitiae attenditur quidam ordo secundum quantitatem nocumenti. Et ideo cum hoc sit maximum nocumentum, quo maximum bonum privatur, erit inter poenas maxima separatio a Deo. Est etiam alia quantitas malitiae accidentaliter, quam oportet in displicentia attendere, secundum rationem praesentis, et praeteriti, quia quod praeteritum est, jam non est: unde habet minus de ratione malitiae, et bonitatis. Et inde est, quod plus refugit homo sustinere aliquid mali in praesenti, vel in futuro, quam horreat de praeterito. Unde nec aliqua passio animae directe respondet praeterito, sicut dolor respondet praesenti malo, et timor futuro. Et propter hoc de duobus malis praeteritis illud magis abhorret animus, cujus major effectus in praesenti remanet, vel in futurum timetur, etiamsi in praeterito minus fuerit. Et quia effectus praecedentis culpa non ita percipitur quandoque, sicut effectus praeteritae poenae, tum quia culpa perfectius sanatur, quam quaedam poena, tum quia defectus corporalis magis est manifestus, quam spiritualis, ideo etiam homo bene dispositus quandoque magis in se percipit horrorem praecedentis poenae, quam praecedentis culpa, quamvis magis esset paratus pati eandem poenam, quam committere eandem culpam. Est etiam considerandum in comparatione culpa et poenae, quod quaedam poenae habent inseparabiliter conjunctam Dei offensam, sicut separatio a Deo; quaedam etiam addunt perpetuitatem, sicut poena inferni; ergo poena illa, quae offensam annexam habet, eodem modo cavenda est, sicut etiam culpa: sed illa, quae perpetuitatem addit, est magis quam culpa simpliciter fugienda. Si tamen ab eis separetur ratio offensae, et consideretur tantum ratio poenae, minus habent de malitia, quam culpa, in quantum est offensa Dei; et propter hoc minus debent displicere. Sciendum est etiam, quod quamvis talis debeat esse contriti dispositio, non tamen de eis tentandus est; quia affectus suos homo non de facili mensurare potest: et quandoque illud quod minus displicet, videtur magis displicere, quia est propinquius nocumento sensibili, quod magis est nobis notum.

ARTICULUS II.

11

UTRUM POSSIT ESSE NIMIS MAGNUS CONTRITIONIS DOLOR.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod non possit esse nimis magnus contritionis dolor: nullus enim dolor potest esse immoderatus, quam ille qui proprium subjectum destruit: sed dolor contritionis, si est tantus, quod mortem, vel corruptionem corporis inducat, est laudabilis; dicit enim Anselmus (*implic. in lib. Meditat. vers. fin.*): « Utinam sic impinguerent viscera

animae meae, ut medullae corporis mei exsiccentur »; et Augustinus dicit (*lib. de Contrit. cord. cap. 10. ad fin.*), « se esse dignum oculis caecare plorando »; ergo dolor contritionis non potest esse nimis.

2. PRAETEREA. Dolor contritionis ex amore charitatis procedit: sed amor charitatis non potest esse nimis; ergo nec dolor contritionis.

SED CONTRA. Omnis virtus moralis corrumpitur per superabundantiam, et defectum: sed contritio est actus virtutis moralis, scilicet poenitentiae, cum sit pars justitiae; ergo potest esse superfluous dolor de peccatis.

RESPONDEO dicendum, quod contritio ex parte doloris, qui est in ratione, scilicet displicentiae, quo peccato displicet, in quantum est offensa Dei, non potest esse nimis; sicut nec amor charitatis, quo intenso talis displicentia intenditur, potest esse nimis: sed quantum ad dolorem sensibilem potest esse nimis; sicut etiam exterior corporis afflictio potest esse nimis. In his autem omnibus debet accipi pro mensura conservatio subjecti, et bonae habitudinis sufficientis ad ea, quae agenda incumbunt. Et propter hoc dicitur Roman. 12.: *Rationabile sit obsequium vestrum.*

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Anselmus desiderabat ex pinguedine devotionis medullas corporales exsiccare, non quantum ad humorem naturalem, sed quantum ad desideria, et concupiscentias corporales. Augustinus autem quamvis dignum se cognosceret amissione exteriorum oculorum propter peccatum, quia quilibet peccator non solum aeterna, sed etiam temporali morte dignus est, non tamen volebat sibi oculos caecare.

AD SECUNDUM dicendum, quod ratio illa procedit de dolore, qui est in ratione.

TERTIA autem procedit de dolore sensitivae partis.

ARTICULUS III.

12

UTRUM DEBEAT ESSE MAJOR DOLOR DE UNO PECCATO, QUAM DE ALIO.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod non debeat esse major dolor de uno peccato, quam de alio: Hieronymus enim (*epist. 27. cap. 7. in med.*) collaudat Paulam de hoc, quod « minima peccata sicut magna plangebat »; ergo non est magis dolendum de uno, quam de alio.

2. PRAETEREA. Motus contritionis est subitus: sed non potest esse unus motus subitus intensior simul, et remissior; ergo contritio non debet esse major de uno, quam de alio peccato.

3. PRAETEREA. De peccato praecipue est contritio, secundum quod a Deo avertit: sed in aversione omnia peccata mortalia conveniunt, quia omnia tollunt gratiam, qua anima Deo conjungitur; ergo de omnibus peccatis mortalibus aequalis debet esse contritio.

SED CONTRA. Deut. 25. dicitur: *Secundum mensuram peccati erit et plagarum modus*: sed in contritione peccatis plagae commensurantur, quia contritio habet propositum satisfaciendi annexum; ergo contritio magis debet esse de uno peccato, quam de alio.

Praeterea. De hoc debet homo conteri, quod debuit vitare: sed homo deberet magis vitare unum peccatum, quam aliud, quia gravius est, si necessitas alterum faciendi imcumberet; ergo et similiter debet de uno, scilicet graviori, magis quam de alio dolere.

RESPONDEO dicendum, quod de contritione *dupliciter* possumus loqui: *uno modo*, secundum quod singillatim singulis peccatis respondet; et sic quantum ad dolorem superioris affectus requiritur, quod de majori peccato quis doleat magis, quia ratio doloris est magis in uno, quam in alio, scilicet offensa Dei: ex magis enim inordinato actu Deus magis offenditur: similiter etiam cum majori culpa major poena debeatur, etiam dolor sensitivae partis, secundum quod pro peccato ex electione assumitur, quasi poena peccati, debet esse major de majori peccato: secundum autem quod ex impressione superioris appetitus nascitur in inferiori, attenditur quantitas doloris secundum dispositionem partis inferioris ad recipiendam impressionem a superiori, et non secundum quantitatem peccati. *Alio modo* potest accipi contritio, secundum quod est simul de omnibus peccatis; sicut in actu justificationis: et haec quidem contritio *vel* ex singulorum consideratione peccatorum procedit; et sic quamvis sit actus unus, tamen distinctio peccatorum virtute manet in ipso: *vel* ad minus habet propositum de singulis cogitandi annexum; et sic etiam habitualiter est magis de uno, quam de alio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Paula non laudatur de hoc, quod de omnibus peccatis doleret aequaliter, sed quia de parvis peccatis tantum dolebat, ac si essent magna, per comparisonem ad alios, qui de peccatis dolent, sed ipsa multo amplius de majoribus doluisset.

AD SECUNDUM dicendum, quod in illo contritionis motu subitaneo, quamvis non actualiter distinctio intentionis respondens diversis peccatis inveniri possit, tamen invenitur ibi eo modo, sicut dictum est (*in corp.*): et etiam alio modo, secundum quod singula peccata ordinem habent ad illud, de quo in illa contritione generali contrito dolendum occurrit, scilicet offensam Dei; qui enim aliquod totum diligit, potentia diligit partes etiam ejus, quamvis non actu: et hoc modo, secundum quod habent ordinem ad totum, quasdam plus, quasdam minus diligit; sicut qui aliquam communitatem diligit, virtute singulos diligit plus, et minus, secundum eorum ordinem in bono communi; et similiter qui dolet de hoc quod Deum offendit, de diversis implicite dolet diversimode, secundum quod plus, vel minus per ea Deum offendit.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis quodlibet peccatum mortale a Deo avertat, et gratiam tollat, tamen quoddam plus elongat, quam aliud, in quantum habet majorem dissonantiam ex sua inordinatione ad ordinem divinae bonitatis, quam aliud.

QUAESTIO IV.

DE TEMPORE CONTRITIONIS, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de tempore contritionis.

Circa quod tria quaeruntur.

Primo. Utrum tota vita haec sit contritionis tempus.

Secundo. Utrum expediat continue de peccato dolere.

Tertio. Utrum post hanc vitam animae de peccatis conterantur.

ARTICULUS I.

13

UTRUM TOTA HAEC VITA SIT CONTRITIONIS TEMPUS.

(*S. Thom. 4. Dist. 37. q. 2. art. 4. q. 1. et seq.*)

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod non tota haec vita sit contritionis tempus: sicut enim de peccato commisso debet esse dolor, ita et pudor: sed non per totam vitam durat pudor de peccato, quia, sicut dicit Ambros. (*lib. 2. de Poenit. cap. 7. a med.*), « non habet quod erubescat, cui peccatum dimissum est »; ergo videtur, quod nec contritio, quae est dolor de peccato.

2. PRAETEREA. 1. Joan. 4. dicitur, quod *perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet*: sed dolor etiam poenam habet; ergo in statu perfectae charitatis non potest dolor contritionis manere.

3. PRAETEREA. De praeterito non potest esse dolor, qui proprie est de malo praesenti, nisi secundum quod aliquid de peccato praeterito in praesenti manet: sed quandoque pervenitur ad aliquem statum in hac vita, in quo nihil de peccato praeterito manet, neque dispositio, neque culpa, neque reatus aliquis; ergo non oportet ulterius de illo peccato dolere.

4. PRAETEREA. Rom. 8. dicitur, quod *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, etiam peccata, ut dicit Gloss. (*August. lib. de Corrupt. et Grat. cap. 9. a med.*); ergo non oportet post remissionem peccati, quod de ipso doleant.

5. PRAETEREA. Contritio est pars poenitentiae contra satisfactionem divisa: sed non oportet semper satisfacere; ergo nec oportet de peccato semper conteri.

SED CONTRA. August. in lib. de Poenit. (*seu De vera, et falsa poenit. cap. 3.*) dicit, quod « ubi dolor finitur, deficit poenitentia: ubi deficit poenitentia, nihil relinquatur de venia »; ergo videtur, cum oporteat veniam concessam non perdere, quod oporteat semper de peccato dolere.

Praeterea. Eccli. 5. dicitur: *De propitiato peccato noli esse sine metu*; ergo homo semper debet dolere ad peccatorum propitiationem habendam.

RESPONDEO dicendum, quod in contritione, ut dictum est (*q. 3. art. 1.*), est *duplex* dolor: *unus* rationis, qui est detestatio peccati a se commissi: *alius* sensitivae partis, qui ex isto consequitur. Et quantum ad utrumque contritionis tempus est totius vitae praesentis status. Quamdiu enim est aliquis in statu viae, detestatur incommoda, quibus a perventione ad terminum viae retardatur, vel impeditur; unde, cum per peccatum praeteritum vitae nostrae cursus in Deum retardetur, quia tempus illud, quod erat deputatum ad currendum, recuperari non potest, oportet quod semper in vitae hujus tempore status contritionis maneat, quantum ad peccati detestationem. Similiter etiam quantum ad sensibilem dolorem, qui ut poena a voluntate assumitur; quia enim homo poenam aeternam peccando meruit, et contra aeternum Deum peccavit, debet poena aeterna in temporalem mutata, saltem dolor in toto hominis aeterno, idest in statu hujus vitae, manere. Et propter hoc dicit Hugo de S. Victore (*tract. 6. Sum. Sent. cap. 11. a med.*), quod « Deus absolvens hominem a culpa, et poena aeterna, ligat eum vinculo perpetuae detestationis peccati ».

AD PRIMUM ergo dicendum, quod erubescencia respicit peccatum, solum in quantum habet turpitudinem; et ideo postquam peccatum quantum ad culpam remissum est, non manet pudori locus; manet autem dolori, qui non solum de culpa est, in quantum habet turpitudinem, sed etiam in quantum habet nocumentum annexum.

AD SECUNDUM dicendum, quod timor servilis, quem charitas foras mittit, oppositionem habet ad charitatem ratione servitutis, quia poenam respicit: sed dolor contritionis ex charitate causatur, ut dictum est (*q. 3. art. 2.*), et ideo non est simile.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis per poenitentiam peccator redeat ad gratiam pristinam, et immunitatem a reatu poenae, nunquam tamen redit ad pristinam dignitatem innocentiae; et ideo semper ex praeterito peccato aliquid in ipso manet.

AD QUARTUM dicendum, quod sicut non debet homo facere mala, ut veniant bona; ita non debet gaudere de malis, quia ex eis occasionaliter proveniunt bona divinitus a gratia, vel providentia agente, quia illorum bonorum peccata causa non fuerunt, sed magis impedimenta; sed divina providentia ea causavit, et de ea debet homo gaudere, de peccatis autem dolere.

AD QUINTUM dicendum, quod satisfactio attenditur secundum poenam taxatam, quae pro peccatis injungi debet, et ideo potest terminari, ut non oporteat ulterius satisfacere. Haec autem poena praecipue proportionatur culpae ex parte conversionis, ex qua finitatem habet: sed dolor contritionis respondet culpae ex parte aversionis, ex qua habet quandam infinitatem: unde et contritio semper debet manere; nec est inconveniens, si remoto posteriori, manet prius.

ARTICULUS II.

14

UTRUM EXPEDIAT CONTINUE DE PECCATO DOLERE.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod non expediat continue de peccato dolere: expedit enim quandoque gaudere, ut patet Philipp. 4. ubi super illud: *Gaudete in Domino semper*, dicit Gloss. (*ordin.*) quod «necessarium est gaudere»: sed non est possibile gaudere simul, et dolere; ergo non expediat continue de peccato dolere.

2. PRAETEREA. Illud quod est de se malum, et fugiendum, non est assumendum, nisi quatenus est necessarium, ut medicina ad aliquid, sicut patet de unctione, et sectione vulneris: sed tristitia de se mala est; unde dicitur Eccli. 30.: *Tristitiam longe expelle a te*, et subditur causa: *Multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa*, hoc etiam Philosophus dicit in 7. Ethicorum (*cap. 13. et 14.*), et in 10. (*cap. 5.*), ergo non debet amplius dolere de peccato, nisi quatenus sufficit ad peccatum delendum: sed statim post primam contritionis tristitiam peccatum deletum est; ergo non expediat ulterius dolere.

3. PRAETEREA. Bernardus dicit (*serm. 11. in Cant. cap. 2.*): «Dolor bonus est, si continuus non sit: mel enim absinthio est admiscendum»; ergo videtur, quod non expediat continue dolere.

SED CONTRA est, quod August. dicit (*lib. De vera, et falsa poenit. cap. 13. in fin.*): «Semper doleat poenitens, et de dolore gaudeat».

Praeterea. Actus, in quibus consistit beatitudo, expedit semper continuare, quantum possibile est: sed huiusmodi est dolor de peccato, quod patet

Matth. 5.: *Beati qui lugent*; ergo expedit dolorem continuare, quantum possibile est.

RESPONDEO dicendum, quod haec est conditio in actibus virtutum inventa, quod non potest in eis accipi superfluum, et diminutum, ut in 2. Ethic. probatur (*cap. 6. et 7.*); unde cum contritio, quantum ad id quod est displicentia quaedam in appetitu rationis, sit actus poenitentiae virtutis, nunquam potest ibi esse superfluum, sicut nec quantum ad intensionem, ita nec quantum ad durationem, nisi secundum quod actus unius virtutis impedit actum alterius magis necessarium pro tempore illo. Unde quanto magis homo continue in actibus huius displicentiae esse potest, tanto melius est, dummodo actibus aliarum virtutum vacet suo tempore, secundum quod oportet. Sed passiones possunt habere superfluum, et diminutum, et quantum ad intensionem, et quantum ad durationem: et ideo sicut passio doloris, quem voluntas assumit, debet esse moderate intensa, ita debet moderate durare, ne si nimis duret, homo in desperationem, et pusillanimitatem, et huiusmodi vitia labatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod gaudium saeculi impeditur per dolorem contritionis; non autem gaudium, quod de Deo est, quia habet ipsum dolorem pro materia.

AD SECUNDUM dicendum, quod illud Eccli. de tristitia saeculi loquitur, et Philos. loquitur de tristitia, quae est passio, qua moderate utendum est, secundum quod expedit ad finem, ad quem assumitur.

AD TERTIUM dicendum, quod Bernardus loquitur de dolore, qui est passio.

ARTICULUS III.

15

UTRUM ETIAM POST HANC VITAM ANIMAE DE PECCATIS CONTERANTUR.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod etiam post hanc vitam animae de peccatis conterantur: amor enim charitatis displicentiam de peccato causat: sed post hanc vitam manet in animabus charitas, et quantum ad actum, et quantum ad habitum, quia *charitas nunquam excidit*, ut dicitur 1. Corinth. 13.; ergo manet displicentia de peccato commisso, quae essentialiter est contritio.

2. PRAETEREA. Magis est dolendum de culpa, quam de poena: sed animae in purgatorio dolent de poena sensibili, et de dilatione gloriae; ergo multo magis dolent de culpa ab eis commissa.

3. PRAETEREA. Poena purgatorii satisfactoria est de peccato: sed satisfactio habet efficaciam ex vi contritionis; ergo contritio manet post hanc vitam.

SED CONTRA. Contritio est pars poenitentiae sacramenti: sed sacramenta non manent post hanc vitam; ergo nec contritio.

Praeterea. Contritio potest esse tanta, quod deleat et culpam, et poenam; si ergo animae in purgatorio conteri possent, posset vi contritionis earum reatus poenae eis dimitti, et ita a poena sensibili liberari: quod est falsum.

RESPONDEO dicendum, quod in contritione tria consideranda sunt: *primum* est contritionis genus, quod est dolor: *secundum* est contritionis forma, quae est actus virtutis gratia informatus: *tertium* est contritionis efficacia, quae est actus meritorius, et sacramentalis, et quodammodo satisfactorius. Animae igitur post hanc vitam, quae in patria sunt, contritionem habere non possunt; quia carent dolore propter gaudii plenitudinem: illae vero quae sunt in inferno, carent contritione, quia etsi dolorem habeant, deficit tamen in eis gratia dolorem informans: sed illae quae in purgatorio sunt, habent dolorem